

Ірина Кушнір*
Ukraine

Шлях стандартизації навчання української мови як іноземної

Анотація

У статті висвітлено процес стандартизації вимог до рівнів володіння українською мовою як іноземною та етапи створення стандартних вимог і умов реалізації системи мовної підготовки освітніх мігрантів в Україні.

Освітні послуги українських освітніх закладів мають попит на міжнародному освітньому ринку і дістають високих рейтингів. За даними Міністерства Освіти й Науки України у 2021 році зареєстровано 75 500 освітніх мігрантів. У цьому зв'язку важливим компонентом загальної освіти іноземців стає їхня мовна підготовка, орієнтована на оволодіння необхідним рівнем української мови для певного етапу навчання в освітньому закладі. Тому мовні і мовноосвітні стандарти є обов'язковими для України як суб'єкта загальноєвропейського освітнього простору.

Україна вже досягла певної перемоги на нелегкому для неї шляху мовної та мовноосвітньої стандартизації, і в 2021-ому році запрацювала система Державного тестування та видачі сертифікатів державного зразка про рівень володіння українською мовою. Перепони на цьому шляху були пов'язані з постійним гальмуванням укладання та прийняття Закону про державну мову, який було прийнято тільки через 28 років після затвердження суверенітету – в 2019 році, і лише у 2020-му році створили Національну комісію зі стандартів державної мови.

За спостереженнями авторки статті, систему навчання державної мови освітніх мігрантів вибудовують відповідно до двох стандартів – мовних і мовноосвітніх. Мовна освіта розглядається як одна з підсистем сфери освіти, в якій мова й освіта постають як комплексні

системні інструменти соціалізації особистості студента. Мовна підготовка передбачає єдність трьох складників: мовного (коли метою та результатом є формування комунікативної компетентності); навчально-наукового та навчально-професійного (формування професійно-комунікативної компетентності) і адаптаційного (формування соціокультурної компетентності).

У статті проведено ретроспективний огляд і систематизовано хронологію створення державних стандартів системи навчання УМІ різних контингентів освітніх мігрантів українських ЗВО. Також подано співвіднесення етапів мовної освіти з рівнями володіння українською мовою як іноземною. Наведено стандартизовані дескриптори-показники рівнів володіння УМІ та запропоновано структурні елементи майбутнього мовноосвітнього стандарту, який ще не затверджено на державному рівні.

Авторка також акцентує на проблемах, пов'язаних з відсутністю мовноосвітнього стандарту, що безпосередньо може впливати на якість мовної підготовки чисельних освітніх мігрантів в українських ЗВО.

Ключові слова: освітні мігранти, стандарт мовної освіти, мовний стандарт, українська мова як іноземна

Summary

Way of Standardization of Teaching Ukrainian Language as a Foreign

The article lights the process of standardization of requirements for the levels of proficiency in Ukrainian as a foreign

* Ірина Кушнір, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри мовної підготовки 1, Навчально-науковий інститут міжнародної освіти Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4349-9652>, e-mail: irina.kushnir.83@gmail.com.

language and the stages of creating standard requirements and pedagogical conditions for the implementation of the system of language training of educational migrants in Ukraine.

Educational services of Ukrainian educational institutions are in demand in the international educational market and receive high ratings. According to the Ministry of Education and Science of Ukraine data 75 500 educational migrants were registered in 2021. In this regard, an important component of the general education of foreigners is their language training, focused on mastering the required level of Ukrainian for a certain stage of education in an educational institution. Therefore, language standards and language education standards are mandatory for Ukraine as a subject of the European educational space.

Ukraine has already achieved a certain victory on the difficult path of language standardization and language education standardization and in 2021 the system of State testing and issuance of state certificates on the level of proficiency in the Ukrainian language was launched. Obstacles in this direction were associated with the constant delay in the drafting and adoption of the Law on the State Language, which was adopted only 28 years after the establishment of sovereignty – in 2019, and only in 2020 created the National Commission on State Language Standards.

According to the author's observations, the system of teaching the state language to educational migrants is built in accordance with two standards: language and language education. Language education is considered as one of the subsystems of the field of education, in which language and education appear as complex systemic tools for socializing the student's personality. Language training involves the unity of three components: language (when the goal and result is the formation of communicative competence); educational-scientific and educational-professional (formation of professional-communicative competence) and adaptive (formation of socio-cultural competence).

The article provides a retrospective review and systematizes the chronology of the creation of state standards of the Ukrainian as a foreign language training system for different contingents of educational migrants of Ukrainian educational institutions. The correlation of the stages of language education with the levels of proficiency in Ukrainian as a foreign language is also presented. Standardized descriptors-indicators of Ukrainian as a foreign language proficiency levels are given and structural elements of the future language education standard, which has not yet been approved at the state level, are proposed. The author also emphasizes the problems related to the lack of a language education standard, which can directly affect the quality of language training of many educational migrants in Ukrainian educational institutions.

Keywords: educational migrants, language education standard, language standard, Ukrainian language as a foreign

1. Вступ

У сучасному глобалізованому світі спостерігаємо стійке зацікавлення до вивчення іноземних мов з різними цілями: для економічної співпраці, проєктної, культурної, наукової взаємодії, для академічної та освітньої міграції. В Україні від початку ХХІ-го століття відбулося стрімке зростання, порівняно з 90-ми роками ХХ століття, кількості різних контингентів іноземних студентів, аспірантів, стажистів – тобто, освітніх мігрантів. Це пов'язано з приєднанням України до Болонського процесу, а згодом і до загальноєвропейської освітньої кредитно-трансферної системи. Також у зв'язку зі світовими міграційними процесами, зумовленими геополітичними чинниками, збільшилася кількість осіб, охочих здобути статус громадянина України. І для претендентів на громадянство, і для освітніх мігрантів необхідним є досягнення відповідного рівня володіння українською мовою. У світовій практиці такі рівні визначають на основі державних мовних стандартів, затверджених експертними комісіями, зосередженими у міністерських департаментах сертифікаційних іспитів з державної мови; а систему навчання державної мови освітніх мігрантів вибудовують відповідно до двох стандартів – мовних і мовноосвітніх.

Незважаючи на чисельність і різноманітність освітніх мігрантів в українських закладах вищої освіти (далі – ЗВО), стандартизація мовної освіти – навчання української мови як іноземної (далі – УМІ) проходила довгий і важкий шлях із багатьма перешкодами від 90-их років ХХ століття до 2021 року. «Давалася ознаки відсутність в Україні єдиного Державного стандарту рівнів володіння українською мовою, який би передбачав державну сертифікацію мовної компетенції й можливість отримання державного документа, що засвідчував би рівень україномовних навичок іноземного громадянина та, за потреби, зумовлював би право іноземця навчатися і працювати в Україні» (Мазурик, 2010, с. 10).

Перепони на цьому шляху були пов'язані з постійним гальмуванням укладання та прийняття

Закону про державну мову. В Україні Мовний закон було прийнято лише через 28 років після затвердження суверенітету – в 2019 році, і лише у 2020-му році створили Національну комісію зі стандартів державної мови, завданнями якої є «ствердження і розвиток національної мови України, її логічна, послідовна, доцільна та науково обґрунтована стандартизація» (Комунікаційна програма, 2021). Державна мовна комісія вже затвердила програму іспиту на рівень володіння державною мовою особами, які мають намір набутися громадянство України (Програма іспиту на рівень володіння державною мовою, 2021). Цей документ також може стати законодавчою основою для створення мовноосвітніх стандартів державного рівня. Лінгводидактичні засади таких стандартів розроблено колективами науковців на мовних кафедрах Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, Львівського національного університету імені Івана Франка, Івано-Франківського національного медичного університету та ін. Опис етапів, досягнень та елементів мовної й мовноосвітньої стандартизації ще не був предметом окремих наукових розвідок.

Метою цієї статті є висвітлення хронології створення державних стандартів навчання УМІ різних контингентів освітніх мігрантів українських ЗВО, виокремлення стандартизованих дескрипторів-показників рівнів володіння УМІ й окреслення наступних кроків до створення державного мовноосвітнього стандарту.

2. Хронологія стандартизації системи навчання УМІ та створення мовних стандартів

Вивчення української мови є обов'язковим для всіх контингентів освітніх мігрантів, для яких вона набуває інструментальної та світоглядної функції у комунікативній взаємодії під час навчально-пізнавальної і навчально-професійної діяльності, а також з нерідним мовно-культурним оточенням. Освітні мігранти українських ЗВО вивчають українську мову відповідно до вимог Наказу № 997 Міністерства освіти і науки України (2016), у якому зазначено, що «керівниц-

тво вищих навчальних закладів, повинно забезпечити вивчення державної мови іноземними студентами в обсязі, необхідному для навчання та побутового спілкування відповідно до освітніх програм» – тобто для іноземних студентів нефілологічних спеціальностей до рівня В2.

Перед освітянами, які навчають іноземців, постає завдання створення якісного мовноосвітнього середовища, але для цього необхідно мати уявлення про мовно-комунікативні показники володіння українською мовою як іноземною на кожному з рівнів вищої освіти. Протягом 30-ти років в українських ЗВО створювали різні системи навчання УМІ всіх контингентів освітніх мігрантів, спираючись тільки на закони про організацію вищої освіти іноземних громадян і накази Міністерства освіти і науки, але не маючи державних мовних і мовноосвітніх стандартів. Відповідно до Розділу 5, Ст. 21, ч. 2 «Закону про мову» (який набув чинності з 2019 р.) ЗВО мають забезпечити «вивчення державної мови в обсязі, що дає змогу провадити професійну діяльність у вибраній галузі з використанням державної мови», для іноземців також повинні створювати «належні умови для вивчення державної мови» (Закону про мову, 2019).

Заклади вищої освіти, дотримуючись положень зазначених законів, включають до освітньо-професійних програм і навчальних планів факультетів навчальні дисципліни лінгвістичного циклу для освітніх мігрантів, як-от: «Українська мова як іноземна», «Українська мова за професійним спрямуванням», «Іноземна мова», «Іноземна мова за професійним спрямуванням», «Друга іноземна мова» тощо. Загальний організаційний і змістовий обсяг навчання УМІ через комплекс наведених навчальних дисциплін визначають типові та робочі програми мовної підготовки освітніх мігрантів в Україні.

Отже, вважаємо, що для забезпечення належної якості мовної підготовки освітніх мігрантів необхідно створити та затвердити на державному рівні два стандарти: показників рівнів володіння українською мовою як іноземною, який регламентуватиме змістові елементи мовної підготовки, та мовноосвітній, який регулюватиме створення й організацію навчального середовища мовної підготовки.

Перші намагання стандартизувати мовно-комунікативні показники володіння українською мовою як іноземною здійснили в 1995 році Н. Зайченко, С. Воробйова, які уклали Навчальні мінімуми з української і російської мов для іноземців. Видання містить мовний (фонетичний і граматичний) мінімум у системно-функційному аспекті, комунікативно-понятійний (це стереотипні формули спілкування, перелік комунікативних намірів) і лексико-тематичний (найбільш частотна лексика, фразеологічні одиниці, типові вирази в ситуаціях реального спілкування) для різних етапів навчання УМІ. Вони слугували базою для розробки змістового складника програм навчання УМІ, а також для укладання навчальних посібників і матеріалів поетапного контролю. Із розвитком методики навчання УМІ та поступовою загальною стандартизацією освіти відповідно до вимог європейського освітнього простору вчені-лінгводидакти здійснювали перерозподіл та оновлення навчальних мінімумів від співвіднесення з етапами навчання до кореляції з рівнями володіння будь-якою європейською мовою, зокрема й українською.

У 2003 і 2008 роках були укладені Типові програми з УМІ, відзначені Грифом МОН:

- довузівська підготовка іноземних громадян: Ч. 1. Українська мова (Новицька та ін., 2003);
- для іноземних студентів-нефілологів, відповідно до якої побудова мовно-освітнього процесу та його змістове наповнення, розраховані на поступове вивчення УМ протягом 702 годин, розподілених на 3,5 навчальні роки (основний і завершальний етапи навчання). Програма описує зміст мовної компетенції та показники сформованості мовленнєвих умінь у навчально-професійній комунікативній сфері (яка займає 70%) та соціокультурній і офіційно-діловій (30%), а також вимоги й типи завдань до поточного та підсумкового контролю. У передмові до програми зазначено, що «до певної міри її можна розглядати як державний стандарт вивчення іноземними громадянами української мови, при цьому кожному вищому навчальному закладу надається можливість відповідно до свого профілю розробляти окремі фрагменти програми навчання укра-

їнської мови, що сприятиме освоєнню іноземними студентами фахової термінології, усталених мовних форм відповідної спеціальності» (Єдина типова навчальна програма, 2008, с. 3).

У цих програмах ми можемо знайти опис змістових компонентів, які допомагають відібрати мовний зміст для наших дисциплін лінгвістичного циклу або можуть послугувати мовною базою для викладання інших дисциплін за профілями навчання освітніх мігрантів, як-от:

- тематика відбору та типи текстів соціокультурної комунікативної сфери;
- жанри текстів навчально-професійної сфери;
- детальний зміст мовної компетентності відповідно до кожного з етапів навчання української мови.

Авторський колектив Типових програм наголошує, що «наступний крок, який має здійснити науково-методична комісія МОН України з підготовки іноземних громадян, – це створення системи тестування з української мови іноземних громадян, що має бути засвідчено відповідним сертифікатом» (Єдина типова навчальна програма, 2008, с. 4).

Засвоїти описані вище поетапні мовні мінімуми та змістовий обсяг типових програм освітні мігранти можуть за умови створення відповідної системи мовної підготовки на різних ланках вищої освіти в українських ЗВО. Мовна підготовка передбачає єдність трьох складників: мовного (коли метою та результатом є формування комунікативної компетентності); навчально-наукового та навчально-професійного (формування професійно-комунікативної компетентності) і адаптаційного (формування соціокультурної компетентності). Повну систему мовної підготовки, з урахуванням мовно-комунікативних мінімумів, необхідних для одержання іноземцями освітньо-професійної кваліфікації в Україні, описали у 2011 році автори «Концепції мовної підготовки іноземців у ВНЗ України» (Дубічинський та ін., 2011), але на жаль, без затвердження на державному рівні. Здобутком створеної Концепції, значущим для процесу стандартизації мовної освіти іноземців, є визначення мети та завдань, структури, принципів і змісту, умов реалізації мовної

підготовки різних контингентів освітніх мігрантів українських ЗВО. Також значним досягненням авторів Концепції співвіднесення етапів навчання в ЗВО з європейською системою рівнів володіння мовою. Лінгводидакти і зараз, укладаючи робочі програми навчальних дисциплін лінгвістичного циклу для іноземців, спираються на описану авторами систему методичної організації мовної освіти.

Вчені зазначають, що у створенні Концепції вони орієнтувалися на загальний освітній стандарт, який у мовній підготовці іноземців на той момент був регламентований лише «наявними типовими програмами з української та російської мов як іноземних, затвердженими й рекомендованими Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України. Отже, тоді в Україні не існувало державного мовного стандарту, а змістовий обсяг типових програм був розрахований на кількість навчальних годин, регламентованих Наказом МОН № 260 «Про вивчення української (російської) мови іноземними студентами та аспірантами» (2006).

Але замість наступних послідовних дій щодо стандартизації скасували те, що мали: Наказ МОН № 260, який регламентував обсяг навчальних годин мовної підготовки іноземців, скасували в 2016 році, а систему тестування почали запроваджувати тільки з 2020-го року. Це призвело до скорочення навчальних годин (у той час, коли вимоги до якості освіти, зокрема до мовної освіти, підвищилися) і обмежило можливості забезпечення досягнення необхідного рівня володіння мовою на практичних заняттях у межах освітніх закладів.

У 2017 році було здійснено ще одну спробу створити типову програму, хоча б для найбільшого за чисельністю контингенту освітніх мігрантів в Україні – здобувачів медичних кваліфікацій. Колектив авторів Івано-Франківського національного медичного університету, за редакцією С. Луцак, уклали «Примірну програму з української мови для підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти» (2017), узгоджену Центральним методичним кабінетом з вищої медичної освіти МОЗ України. Цю програму створено відповідно до Стандартів вищої медичної та фармацевтичної освіти України. Вона розрахована на 990 годин / 32 кредити для навчання

УМІ в межах освітньо-професійної програми «222. Медицина» з першого по п'ятий курс включно в українських закладах вищої медичної освіти, передбачаючи поділ на нормативний і вибірковий складники. Такий обсяг вивчення лінгвістичної дисципліни, за рекомендацією авторів програми, повинні забезпечити спеціалізовані кафедри з відповідним узгодженням у робочих навчальних планах, затверджених Вченими радами ЗВО. Розподіл змісту навчального матеріалу здійснено на основі комунікативно-тематичного принципу та компетентнісного підходу до викладання української мови як іноземної. Така спроба лінгводидактив опорної кафедри Івано-Франківського національного медичного університету заручитися міністерською підтримкою на шляху стандартизації мовної підготовки освітніх мігрантів медичних спеціальностей, на жаль, теж виявилася марною. Університетськими навчальними планами не передбачено обсягу навчальних кредитів і годин, рекомендованого Примірною програмою.

Наразі в Україні велика кількість і різні контингенти освітніх мігрантів одержують освітні послуги іноземною для них мовою – українською або англійською. Освітнім законодавством регламентовано лише мінімальну кількість аудиторних годин для навчання української мови: 90 годин, розподілені на 3 кредити (відповідно до Наказу 2016 р.). Але такого обсягу не вистачає для досягнення іноземцями рівня володіння мовою, відповідного до вимог Мовного закону. Тож виникає низка проблем, пов'язаних зі створенням «належних умов для вивчення державної мови», декларованих законом.

Разом із цим, можна зазначити, що хоча б за одним із напрямів мовної стандартизації нарешті ми дочекалися того моменту, коли ініціативність, наполегливість і професіоналізм мовознавців-україністів поєдналися із політичними діями держави і дали успішні результати. Проект запровадження стандартизованого оцінювання іноземних студентів з мови навчання розпочався з Наказу МОН № 859 «Щодо оцінювання іноземних студентів» (2017). Для виконання цього наказу було створено робочі групи з метою розробки концепції мовного іспиту з мови навчання (української, англійської, російської). Керівником однієї з таких робочих груп призначили завіду-

вачку кафедри мовної підготовки 1 Навчально-наукового інституту міжнародної освіти Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна проф. Н. Ушакову. Під її керівництвом було створено «Програму тестування іноземців на рівень володіння мовою навчання (російською) В1»; детальний опис лінгвістичного, навчально-професійного та соціокультурного складників змісту комунікативної компетентності; лексичний мінімум; зразок тесту.

Наступний крок на шляху стандартизації навчання УМІ зробили у 2018-ому році: відповідно до того ж Наказу МОН № 859 в Українському центрі оцінювання якості освіти (далі – УЦОЯО) почали розробляти структуру, типологію завдань, створювати й апробувати банк тестових завдань для сертифікаційного державного іспиту на рівень володіння українською мовою як іноземною. Автори та рецензенти тестових завдань, методисти та керівники Департаменту гуманітарних наук УЦОЯО також розробили граматичний і ситуативно-тематичний класифікатори й критерії оцінювання мовних навичок і мовленнєвих умінь.

У 2020-му році відповідно до Мовного закону, було створено Національну комісію зі стандартів державної мови, серед низки повноважень якої є і затвердження вимог до рівнів володіння державною мовою та завдань для проведення іспиту на рівень володіння державною мовою, організації проведення цього іспиту та видачі сертифікатів державного формату. Наразі такий іспит є обов'язковим для осіб, які намагаються здобути статус громадянина України.

Іще один крок до створення єдиної державної уніфікованої системи визначення рівнів володіння українською мовою зробили колектив науковців Львівського національного університету імені Івана Франка, Українського католицького університету, Національного ун-ту «Львівська політехніка» за підтримки Громадської організації Центр україністики та Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою. У 2020-му році побачили світ «Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною А1 – С2» (2020), схвалені рішенням колегії МОН України.

Таким чином, огляд просування до стандартизації навчання української мови освітніх мігран-

тів, які здобувають фахові кваліфікації в українських ЗВО, показав що цей шлях має два взаємопов'язані напрямки (організаційно-концептуальний і змістовий): 1) створення та затвердження мовних стандартів; 2) розробка та підтримка на державному рівні мовноосвітнього стандарту мовної підготовки різних контингентів освітніх мігрантів. Хронологічну послідовність цього поступу ми узагальнили у таблиці 1.

Таблиця 1.
Хронологія стандартизації мовної підготовки освітніх мігрантів в українських ЗВО

1995	Навчальні мінімуми з української і російської мов для іноземців. (Н.Ф. Зайченко, С.А. Воробйова)
2003	Навчальні плани та програми: (довузівська підготовка іноземних громадян): Ч. 1. Українська мова. Основи економіки. Біологія. Основи економічної та соціальної географії світу. (Л.Г. Новицька, О.Ф. Гудзенко, М.І. Дудка та ін.)
2008	Єдина типова навчальна програма з української мови для студентів-іноземців основних факультетів нефілологічного профілю вищих навчальних закладів України III–IV рівнів акредитації; Гриф МОНУ. Ч. 3. (за ред. О. М. Тростинської, Н. І. Ушакової)
2011	Концепція мовної підготовки іноземців у ВНЗ України. (Н. Ушакова, В. Дубічинський, О. Тростинська)
2017	Українська мова як іноземна. Примірні програми навчальної підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти. (за ред. С. Луцак)
2020	Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною А1–С2. (Д. Мазурик, О. Антонів, О. Синчак, Г. Бойко)

Варто зазначити, що на жаль, зараз відсутня належна державна підтримка, яка б посилювала забезпечення якості мовної підготовки освітніх мігрантів з метою досягнення ними необхідного рівня володіння українською мовою. В ЗВО спостерігається постійне скорочення обсягу навчальних дисциплін лінгвістичного циклу. Для розв'язання цієї проблеми викладачі УМІ намагаються віднайти альтернативні методичні рішення: шляхом інтенсифікації навчального процесу, що знаходить відображення в сучасних навчальних посібниках з української мови для іноземців, а також через створення віртуального навчального мовного середовища та залучення сучасних навчальних технологій, що зможуть мотивувати

іноземних студентів до самостійної роботи. Усі методичні матеріали різних форматів створюють на мовно-комунікативній основі, а відбір мовної бази здійснюють за мовними стандартами, які нарешті укомплектовано та затверджено.

3. Змістові дескриптори мовноосвітнього та мовного стандарту

Державний мовноосвітній стандарт, якого дотепер не існує в Україні, повинен стати компонентом системи освітніх стандартів. Вважаємо, що загальною метою його створення є інтегрування організаційного складника мовної підготовки освітніх мігрантів зі змістовим складником. Наразі можемо виокремити такі необхідні, на нашу думку, елементи мовноосвітнього стандарту:

- суб'єкти й об'єкти навчання;
- цілі навчання (очікуване застосування набутих компетентностей);
- мовний і комунікативний зміст;
- комунікативні стратегії, необхідні для досягнення певних рівнів володіння українською мовою як іноземною;
- регламентація розподілу змісту мовної освіти за курсами освітнього закладу та освітніми дисциплінами, затвердження оптимальної кількості навчальних годин, які дають реальну можливість досягти прогнозованих результатів мовної підготовки освітніх мігрантів.

Як зазначено вище, базою для створення мовноосвітнього стандарту стануть навчальні програми дисциплін лінгвістичного циклу, типові програми, концепція мовної підготовки іноземних громадян і мовні стандарти. Мовний і комунікативний зміст вже описано авторським колективом «Стандартизованих вимог до рівнів володіння УМІ», тому це науково-методичне видання має стати одним із компонентів державного мовноосвітнього стандарту.

«Стандартизовані вимоги до рівнів володіння УМІ» – «це сукупність норм і положень, що окреслюють державні вимоги до володіння українською мовою для громадян чи осіб без громадянства, які вивчали українську мову як іноземну на

рівні середньої і/або вищої освіти, та гарантії держави щодо можливості досягнення, сертифікації і застосування набутих знань. У ньому подано шкалу рівнів володіння українською мовою як іноземною, вимоги мовного і комунікативного характеру до кожного з рівнів та їхнє змістове наповнення, методи і форми сертифікації кожного з рівнів володіння українською мовою як іноземною» (Данута, 2010, с. 11).

Стандартизовані вимоги з української мови як іноземної відповідають Конституції України, ґрунтуються на Законах України «Про освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про вищу освіту», відповідають Постановам Кабінету Міністрів України «Про затвердження положення про прийом іноземців та осіб без громадянства на навчання до вищих навчальних закладів» і «Про ліцензування освітніх послуг» та відповідають Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України», а також вимогам і нормам, які містять Навчальні плани та програми: довузівська підготовка іноземних громадян і для студентів-нефілологічних спеціальностей (2009) та Навчальні мінімуми з української і російської мов для іноземців (1995).

Серед основних параметрів виділення рівнів володіння УМІ автори виокремили такі (Стандартизовані вимоги, 2020): комунікативні цілі, яких зможе досягти особа, що навчається, у межах кожного з рівнів через відповідні мовні засоби; найактуальніші сфери, теми, ситуації спілкування (тобто зміст спілкування) та ступінь лінгвістичної та лінгвосоціокультурної вправності для вирішення завдань комунікативної взаємодії. Загалом визначено базовий обсяг змістових елементів кожного зі стандартних рівнів, який передбачає обов'язковий кластер для переходу з попереднього до наступного мовноосвітнього етапу. «Опис рівнів володіння мовою робить прозорим і зрозумілим для викладачів та студентів освітні вимоги, орієнтує на кількість і якість матеріалів для навчання, чітко визначає критерії оцінювання, допомагає здійснювати контроль за оволодінням українською мовою як іноземною» (Данута, 2010, с. 13). У навчальному процесі освітніх мігрантів ми можемо спиратися на такі показни-

ки за кожним із рівнів володіння УМІ, викладених у «Стандартизованих вимогах», як:

- перелік комунікативних умінь і навичок;
- зміст мовної компетентності;
- переліки комунікативних ролей і намірів;
- тематика й типи текстів діалогічного й монологічного мовлення.

Таким чином, можемо зазначити, що в 2021 році Україна має певні досягнення на шляху стандартизації системи навчання УМІ освітніх мігрантів: створено Державні мовні стандарти (Стандартизовані вимоги, 2020), запроваджено Державну систему тестування на визначення рівня володіння УМІ та видачі сертифікатів державного зразка, створено Концепцію мовної підготовки іноземних громадян (Ушакова та ін., 2011), яка слугуватиме методологічним базисом для розроблення Державних мовноосвітніх стандартів. Наразі ми пропонуємо доповнити описану авторами Концепції систему відповідності етапів мовної підготовки іноземних студентів із європейською шкалою рівнів володіння іноземною мовою зазначенням рівнів володіння УМІ та розміщенням у цій системі нового в Україні контингенту освітніх мігрантів – іноземних студентів англійськомовної форми навчання, як показано в таблиці 2.

Поданий у таблиці розподіл для іноземних студентів-нефілологів англійськомовної форми

навчання методично обґрунтовано та апробовано у процесі створення та реалізації системи навчання УМІ освітніх мігрантів у закладах вищої медичної освіти (Кушнір, 2020).

4. Висновки

Сучасна глобалізована система освіти передбачає вільний вибір навчального закладу. Велика кількість освітніх мігрантів навчаються в Україні. Їхній вибір залежить від багатьох факторів, серед них позитивний міжнародний імідж України й української освітньої системи. У цьому зв'язку неоціненне значення має сертифікація української мови як іноземної на державному рівні та стандартизація системи мовної підготовки. Через низку причин ці процеси в Україні затягнулися на декілька десятиліть з моменту створення суверенної держави.

Ретроспективний огляд шляху до стандартизації навчання української мови освітніх мігрантів, які здобувають фахові кваліфікації в українських ЗВО, показав що за 30 років незалежності нарешті домоглися затвердження сертифікаційних вимог до рівнів володіння УМІ та запровадження державного іспиту зі сертифікацією державного зразка. Мовноосвітні стандарти наразі перебувають у стадії розробки та потребують

Таблиця 2.

Співвіднесення освітніх рівнів мовної підготовки з рівнями володіння українською мовою як іноземною

ЄВРОПЕЙСЬКА СИСТЕМА ТЕСТУВАННЯ CEFR					
Break- through	Waystage	Threshold	Vantage	Effective Operational Proficiency	Mastery
Level A1	Level A2	Level B1	Level B2	Level C1	Level C2
РІВНІ МОВНОЇ ОСВІТИ					
1) Перший семестр перший концентр підготовчого факультету 2) Перший семестр навчання студентів-нефілологів англійсько-мовної форми	1) Перший семестр другий концентр підготовчого факультету 2) Другий і третій семестри навчання студентів-нефілологів англійсько-мовної форми	1) Другий семестр підготовчого факультету 2) Четвертий, п'ятий і шостий семестри навчання студентів-нефілологів англійсько-мовної форми	Бакалаври і магістри-нефілологи	1) Бакалаври-філологи 2) аспіранти-нефілологи	1) Магістри-філологи 2) аспіранти-філологи
РІВНІ ВОЛОДІННЯ УКРАЇНСЬКОЮ ЯК ІНОЗЕМНОЮ					
A1	A2	B1	B2	C1	C2

державної підтримки. Стандартизація системи навчання державної мови освітніх мігрантів сприятиме створенню належних педагогічних умов для забезпечення якості мовної підготовки у досягненні необхідного рівня володіння українською мовою іноземцями.

Перспектива подальшого наукового пошуку в цій галузі полягає в методичному обґрунтуванні та описі мовноосвітнього стандарту для різних контингентів іноземних здобувачів українських закладів вищої освіти.

Література

- Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання доктора пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.
- Єдина типова навчальна програма з української мови для студентів-іноземців основних факультетів нефілологічного профілю вищих навчальних закладів України III–IV рівнів акредитації; Гриф МОНУ. Ч. 3 / за ред. О.М. Тростинської, Н.І. Ушакової. Київ, 2008. 50 с.
- Зайченко Н.Ф., Воробйова С.А. Навчальні мінімуми з української і російської мов для іноземців. Київ, 1995. 200 с.
- Закон України про забезпечення функціонування української мови як іноземної. 2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19?fbclid=IwAR0bJoaqawYs6yC-XQ_fWhRCrEUmr0RBRTNBruqDBaV5Ij8AbTu451gZBQqE#top
- Комунікаційна програма Національної комісії зі стандартів державної мови на 2021 рік. URL: <https://mova.gov.ua/nacionalna-komisiya-zistandardiv-derzhavnoyi-movi/misiya-ta-strategiya>
- Кушнір І.М. Інтегративна модель методичної системи навчання української мови англomовних здобувачів вищої медичної освіти. Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. Збірник наукових праць. Вип. 37. Харків, 2020. С. 36–51.
- Мазурик Д. Державний стандарт з української мови як іноземної (від теорії до практики). Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2010. Вип. 5. С. 10–14.
- Навчальні плани та програми: (довузівська підготовка іноземних громадян): Ч. 1. Українська мова. Основи економіки. Біологія. Основи економічної та соціальної географії світу / уклад.: Л.Г. Новицька, О.Ф. Гудзенко, М.І. Дудка [та ін.]. Київ: ІВЦ Вид-во “Політехніка”, 2003. Ч. 1. 56 с.

Наказ МОН України № 260 від 2006. «Про вивчення української (російської) мови іноземними студентами та аспірантами. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS19049.html

Наказ МОН № 859 від 14 червня 2017 року «Щодо оцінювання іноземних студентів». URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/56237/

Наказ МОН № 997 від 18.08.2016 року «Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 04 квітня 2006 року № 260». URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/52124/

Програма іспиту на рівень володіння державною мовою особами, які мають намір набути громадянство України (2021). URL: <https://mova.gov.ua/diyalnist-i-proyekti/ispit-na-riven-volodinnya-derzhavnoyu-movoyu>

Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною А1–С2. Зразки сертифікаційних завдань: посібник. Київ: Фірма «ІНКОС», 2020. 186 с.

Українська мова як іноземна. Примірний навчальний курс підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти. Київ, 2017. 154 с.

Ушакова Н.І., Дубічинський В.В., Тростинська О.М. (2011). Концепція мовної підготовки іноземців у ВНЗ України. Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. Міжпредметні зв'язки. Наукові Досвід. Пошуки. Зб. наук. Праць. Вип. 19., 136–146.

References

- Komunikatsiina prohrama Natsionalnoi komisii zi standartiv derzhavnoi movy na 2021 rik. (2021). [Communication program of the National Commission on State Language Standards for 2021.] URL: <https://mova.gov.ua/nacionalna-komisiya-zistandardiv-derzhavnoyi-movi/misiya-ta-strategiya> [in Ukrainian].
- Kushnir, I.M. (2020). Intehrativna model metodychnoi systemy navchannia ukrainskoi movy anhlo-movnykh zdobuvachiv vyshchoi medychnoi osvity [Integrative model of the methodical system of teaching the Ukrainian language to English-speaking applicants for higher medical education]. *Vykladannia mov u vyshchyykh navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi. Mizhpredmetni zviyazky. Naukovi doslidzhennia. Dosvid. Poshuky. Zbirnyk naukovykh prats. Kharkiv, № 37, S. 36–51. DOI: 10.26565/2073-4379-2020-37-03* [in Ukrainian].
- Mazuryk, D. (2010). Derzhavnyi standart z ukrainskoi movy yak inozemnoi (vid teorii do praktyky). [State Standard on Ukrainian as a Foreign Language

- (from theory to practice)] *Teoriia i praktyka vykladannia ukraïnskoi movy yak inozemnoi*. Lviv, № 5, S. 10–14. [in Ukrainian].
- Nakaz MON Ukrainy № 260. (2006). «Pro vyvchennia ukraïnskoi (rosiiskoi) movy inozemnymy studentamy ta aspirantamy» [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 260. «On the study of Ukrainian (Russian) by foreign students and graduate students»]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS19049.html [in Ukrainian].
- Nakaz MON № 859 vid 14 chervnia 2017 roku «Shcho do otsiniuvannia inozemnykh studentiv». (2017). [Order of the Ministry of Education and Science № 859 of June 14, 2017 «On the assessment of foreign students»]. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/56237/ [in Ukrainian].
- Nakaz MON № 997 vid 18.08.2016 roku «Pro vyznannia takym, shcho vtratyv chynnist, nakazu Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 04 kvitnia 2006 roku № 260». (2016). [Order of the Ministry of Education and Science № 997 of August 18, 2016 “On repealing the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine of April 4, 2006 № 260”]. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/52124/ [in Ukrainian].
- Navchalni plany ta prohramy (2003): (dovuzivska pidhotovka inozemnykh hromadian): [Curricula and programs: (pre-university training of foreign citizens)]. Ch. 1. Ukraïnska mova. Osnovy ekonomiky. Biolohiia. Osnovy ekonomichnoi ta sotsialnoi heohrafii svitu. Kyiv: IVTs Vyd-vo “Politekhni-ka”. [in Ukrainian].
- Prohrama ispytu na riven volodinnia derzhavnoi movoiu osobamy, yaki maiut namir nabuty hromadianstvo Ukrainy. (2021). [The program of the examination for the level of proficiency in the state language of persons who intend to acquire the citizenship of Ukraine]. URL: <https://mova.gov.ua/diyalnist-i-proyekt/ispit-na-riven-volodinnya-derzhavnoyu-movoyu> [in Ukrainian].
- Standartyzovani vymohy: rivni volodinnia ukraïnskoïu movoiu yak inozemnoi A1–S2. (2020). Zrazky sertyfikatsiinykh zavdan: posibnyk. [Standardized requirements: levels of proficiency in Ukrainian as a foreign language A1–C2. Samples of certification tasks: a guide]. Kyiv: Firma «INKOS». [in Ukrainian].
- Ukraïnska mova yak inozemna. (2017). Prymirna prohrama navchalnoi pidhotovky fakhivtsiv druho-ho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity. [Ukrainian as a foreign language. Exemplary program of training of specialists of the second (master’s) level of higher education]. Kyiv. [in Ukrainian].
- Ushakova, N.I., Dubichynskyi, V.V., Trostynska, O.M. (2011). Kontseptsiia movnoi pidhotovky inozemtsiv u VNZ Ukrainy [The Conception of Language Training of Foreigners in Ukrainian Universities]. *Vykladannia mov u vyshchykh navchalnykh zakladakh osvity. Mizhpredmetni zvzky. Naukovi Dosvid. Poshuky*. Zb. nauk. Prats. Kharkiv. Vyp. 19. S. 136–146. [in Ukrainian].
- Yedyna typova navchalna prohrama z ukraïnskoi movy dlia studentiv-inozemtsiv osnovnykh fakultetiv nefilolohichnoho profilu vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy III–IV rivniv akredytatsii. (2009). [The only standard curriculum in the Ukrainian language for foreign students of the main faculties of non-philological profile of higher educational institutions of Ukraine III–IV levels of accreditation]. Hryf MONU. Ch. 3. Kyiv. [in Ukrainian].
- Zahalnoievropeïski rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia. (2003). [Pan-European recommendations for language education: study, teaching, assessment]. Kyiv: Lenvit. [in Ukrainian].
- Zaichenko, N.F., Vorobiova, S.A. (1995). Navchalni minimumy z ukraïnskoi i rosiiskoi mov dlia inozemtsiv. [Educational minimums in Ukrainian and Russian for foreigners]. Kyiv [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy pro zabezpechennia funktsionuvannia ukraïnskoi movy yak derzhavnoi. (2019). [Law of Ukraine on ensuring the functioning of the Ukrainian language as the state language]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19?fbclid=IwAR0bJoqawYs6yC-XQ_fWhRCrEUmr0RBRTHBRuqDBaV5Ij8AbTu451gZBQqE#top [in Ukrainian].